

Jo he servit el rei d'Anglaterra - Bohumil Hrabal

Hi ha dues grans tradicions literàries, l'europea i l'americana. Segons l'europea, primer cal llegir i després escriure. Segons l'americana, el que cal fer abans d'escriure és sobretot viure. La simplificació és tremenda, però a grans trets resulta útil. Tanmateix, no funciona en el cas de Bohumil Hrabal (Brno, 1914 – Praga, 1997).

Si parlem de literatura txeca, el primer nom que ens ve a la memòria és el de Franz Kafka, autor d'una obra profètica i simbòlica escrita en llengua alemanya però molt vinculada a la vida cultural de Praga. Després hi afegiríem el príncep de la metaliteratura, Milan Kundera. A continuació vindria un altre autor amant de temes transcendents, el Karel Čapek de *La guerra de les salamandres*. I finalment Jaroslav Hašek, autor de *Les aventures del bon soldat Svejk*, a qui pel sentit de l'humor i el vitalisme literaris podríem emparentar amb Hrabal. Tots dos defugen el caràcter torturat que solem atribuir als autors centreeuropeus i practiquen una literatura desenfadada, que més d'un vincularia amb el sud d'Europa en general i amb el Mediterrani en particular.

El protagonista de *Jo he servit el rei d'Anglaterra* és Jan Díte, un noi d'extracció humil, que explica en primera persona el seu itinerari laboral, el qual li permet fer-se una idea del funcionament de la societat. Fins aquí, podria semblar una novel·la picaresca, però el noi és un ingenu, més afortunat que no pas llarg d'enteniment. Fins i tot els moments de destret són narrats a mig camí entre la joia i la resignació. Aquest podria ser el to Hrabal: una manera de veure el món ingènua i compassiva, que no es pot deslligar d'una puntuació que s'acosta a l'oralitat i uns paràgrafs que s'allarguen durant pàgines i pàgines, fins que esgoten la idea que els ha provocat. Aquesta senzillesa compositiva –que suggereix una certa improvisació, una escriptura orgànica aparentment natural, simpàticament descurada- resulta pertinent, ja que la ment del narrador no entén de jerarquies ni brusquedats.

El text s'organitza com un flux de records a partir del moment en què el noi abandona la llar familiar i es posa a treballar de cambrer en restaurants de categoria, fet que li permet fer coneixences singulars i guanyar diners fàcilment. Les anècdotes se succeeixen amb frases que descabdellen anècdotes a mesura que li acudeixen a la ment, amb una lògica que sovint recorda la dels somnis. La força de la novel·la no s'ha de buscar en la perfecció de la sintaxi, sinó en la successió de personatges que coneix, i sobretot en les escenes que el narrador reviu, i que poden arribar a commoure el lector a causa de la sorpresa i la felicitat que l'inunden a ell i que se'ns encomanen a nosaltres.

Inicialment, el protagonista aspira a aconseguir diners, plaers i reconeixement. Entre les seves ambicions, destaca fer bé la feina, aconseguir prosperar i obtenir l'experiència que se sintetitza en el títol del llibre. "Jo he servit el rei d'Anglaterra" és la frase recurrent d'un maître prestigiós, que presumeix d'haver treballat per a les més altes esferes europees, una experiència que el fa automàticament digne de respecte. Jan Díte no ha servit el rei d'Anglaterra, però es pot vantar d'haver participat en el gran banquet amb què Praga va rebre el rei d'Etiòpia, Haile Selassie. Aquesta gesta, que li va valer una medalla i que ell recordarà durant tota la vida, donarà lloc a una de les frases que més li agrada pronunciar: "Jo he servit el rei d'Etiòpia".

Quan, a mig llibre, el bon Jan s'enamora d'una alemanya dels Sudets i entra en contacte amb les tropes del Tercer Reich, fa l'efecte que el que Hrabal ens vol explicar és la història recent de Bohèmia. Sigui pels efectes de l'amor, sigui per mera ignorància política, el noi pren partit pels invasors. Anys a venir, purgarà els seus crims, però sense massa duresa. Després treballarà en una casa forestal, i de mica en mica deixarà d'interessar-se pels diners i per la imatge que projecta en els altres, i es centrarà més en ell mateix. En l'última fase escriu els seus records, és a dir, el llibre que estem llegint.

Bohumil Hrabal va exercir feines com vigilant, ferroviari i trinxador de paper abans de publicar el seu primer llibre, quan tenia gairebé cinquanta anys. Durant la invasió soviètica, els seus llibres van haver de circular de manera clandestina, tot i que de mica en mica van ser llegits, traduïts i en més d'una ocasió duts al cinema.

Durant els anys noranta, Destino i Edicions 62 van publicar una desena de traduccions al català de Bohumil Hrabal, una per any. Novel·les com *Una solitud massa sorollosa* o *Noces a casa* van formar part del paisatge cultural de la dècada. Ara, Proa ha decidit recuperar una de les seves novel·les més conegudes, a càrrec de Monika Zgustova, amiga i biògrafa de l'autor, que l'ha revisada d'una manera molt convincent. Per als lectors joves, aquesta edició serà un primer contacte amb aquest autor, i per als altres un retrobament nostàlgic, ja que Bohumil Hrabal, juntament amb Marguerite Duras i John Kennedy Toole, són com amics amb els quals vaig estar molt unit però amb qui he anat perdent el contacte. Potser per això no em puc estar d'incloure un parell de frases de les crítiques que vaig escriure a mitjans dels noranta, i que resulten pertinents a l'hora de referir-se a *Jo he servit el rei d'Anglaterra*, publicat originàriament el 1971.

"El llibre està narrat amb una mena d'alegria despreocupada, derivada d'una memòria indulgent, pròpia de l'adult quan recorda la infantesa", escrivia parlant de *La*

petita ciutat on es va aturar el temps. Allà eren els russos, no pas els alemanys, els que causaven problemes als txecs: en tots dos casos l'autobiografia d'un personatge permetia narrar totes les contradiccions del col·lectiu.

L'any anterior m'havia referit a *Trens rigorosament vigilats* amb la frase següent: "El to Hrabal, aquest to antitràgic i poca-solta, sempre situat al marge del discurs, és el resultat de contemplar els capítols de la misèria humana amb la distància pròpia de qui ha conegut més d'una vida."

Moltes de les fotografies que he vist de Bohumil Hrabal el mostren ja gran, en una taverna, envoltat d'amics, amb una gerra de cervesa a la mà. Aquesta imatge pot servir per resumir la sensació que transmeten els seus llibres: les ganes de repassar la pròpia vida en un ambient relaxat, festiu, on tothom és benvingut. Han passat els anys, les arestes s'han anat suavitzant, i a la mirada que dirigeix cap endarrere no hi ha rancor, sinó la satisfacció d'haver viscut amb tota l'alegria que permetien les circumstàncies.

Al final de *Jo he servit el rei d'Anglaterra*, Jan viu sol amb uns quants animals. Al poble l'esperen quan baixa a comprar queviures perquè expliqui les seves històries. Jan, que se sent bé en solitud, hi envia un gos per estalviar-se el viatge. Però els habitants del poble el troben tant a faltar que maten el gos per poder disposar de la companyia de l'home. A Jan li sap greu, perquè feia anys que compartia la vida amb aquell animal, però se'n fa càrrec. Heus aquí una comprensió gairebé budista, situada per damunt de qualsevol rampell empobridor. És aquesta alegria de viure, que alguns crítics consideren "dionisiaca", i que a mi em recorda més aviat els quadres *naïf* del duaner Rousseau, la constant dels seus llibres. Com els narradors nord-americans del segle dinou, Hrabal va viure, va envellir i a l'últim va pintar els seus records amb els colors més vius.